

Лісова Т.В.,

*доцент кафедри земельного та аграрного права Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,*

кандидат юридичних наук, доцент

СУСПІЛЬНІ ВІДНОСИНИ ЩОДО ВІДНОВЛЕННЯ ЗЕМЕЛЬ ЯК СКЛАДОВА ПРЕДМЕТУ ЗЕМЕЛЬНОГО ПРАВА

Відповідно до загальновизнаних теоретичних поглядів, критеріями самостійності відповідної галузі права є наявність власного предмету правового регулювання (матеріальний критерій) і методів правового регулювання виділеної групи суспільних відносин (додатковий критерій). У загальній теорії права є точка зору, що крім двох вищезгаданих критеріїв, або навіть незалежно від визнання наявності цих критеріїв, виокремлення галузі права здійснюється за ознакою правового матеріалу, що накопичився, і її політичної або суспільної значущості [1, с. 214 – 215]. Йдеться про наявність достатньої кількості нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання певної групи суспільних відносин, або наявність власних правових джерел.

Як відомо, предметом земельного права є земельні відносини – суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження землею. Земельні відносини є самостійними, відповідають критеріям їх виокремлення у самостійну групу, є стабільними, допускають можливість державно-правового контролю над ними, відносно них існує необхідна потреба їх врегулювання [2, с. 25].

Слід зазначити, що земельні відносини як предмет земельного права можна визначити як суспільні відносини, пов'язані з використанням, охороною та відновленням земель. Вперше таке визначення земельних відносин було

запропоноване А.М. Мірошніченком [3, с. 13]. Таким чином, суспільні відносини, які виникають з приводу відновлення земель є самостійною складовою земельних відносин.

Необхідність відновлення земель викликана постійним погіршенням якісного стану земельного, що може мати катастрофічні наслідки як для навколишнього природного середовища, так і для здоров'я людини, розвитку національної економіки тощо.

Деградація земель та опустелювання є одними з найбільш серйозних викликів для сталого розвитку країни, які спричиняють істотні проблеми екологічного і соціально-економічного характеру. За даними різних установ, площа деградованих і малопродуктивних земель становить від 10-12 до 14-15 млн га.

Як зазначають спеціалісти у сфері земельних ресурсів, посилення деградаційних процесів щодо земель в Україні відбувається внаслідок порушення екологічно збалансованого співвідношення між основними видами земельних угідь, використання недосконалих технологій у сільському господарстві, промисловості, енергетиці, транспортній та інших галузях господарства, орієнтацію короткострокових економічних прибутків без врахування природоохоронної складової та негативних наслідків у довгостроковій перспективі [4, с. 23].

Доцільно зазначити, що сьогодні на державному рівні здійснюються спроби боротьби із негативними явищами у сфері земельних ресурсів. Так, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 березня 2016 р. № 271-р було затверджено Національний план щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням. Слід підкреслити, що заходи з відновлення земель посідають провідне місце у зазначеному розпорядженні. Йдеться насамперед про низку заходів, спрямованих на відновлення деградованих, техногенно забруднених та малопродуктивних, зрошуваних земель, рекультивацію порушених земель

тощо. Для координації діяльності з формування та реалізації державної політики з питань сталого використання та охорони земель, боротьби з деградацією земель та опустелюванням, пом'якшення наслідків посух створено Координаційну раду з питань боротьби з деградацією земель та опустелюванням.

Пріоритетами управління у сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності, відповідно до “Стратегії удосконалення механізму управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними”, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України “Деякі питання удосконалення управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними” від 7 червня 2017 р. № 413, визнано забезпечення здійснення заходів з охорони земель, збереження і відтворення родючості ґрунтів. Адже окремими завданнями зазначеної Стратегії є запобігання деградаційним процесам ґрунтового покриву, підвищення родючості ґрунтів, а також проведення рекультивації порушених земель.

Проте, незважаючи на певні зусилля з боку державних інституцій, відбувається істотне погіршення якості земельних ресурсів протягом останніх років.

Отже, в сучасних умовах питання відновлення земель набувають особливої актуальності.

Доцільно зазначити, що суспільні відносини у сфері відновлення земель залишаються недостатньо врегульованими у чинному земельному законодавстві. Правові норми з питань виконання заходів з відновлення якісного стану порушених внаслідок промислової та іншої діяльності земель, закріплені у нормативно-правових актах різної юридичної сили,

несистематизовані, що призводить до виникнення юридичних прогалин та колізій у механізмі правового регулювання земельних відносин.

Існують попередні та основні заходи відновлення земель. Так, про наявність попередніх заходів відновлення земель свідчать передбачені Земельним кодексом України обов'язки власників та користувачів земельних ділянок підвищувати родючість ґрунтів та зберігати інші корисні властивості землі (ст.ст. 91, 96). Основними заходами відновлення є консервація деградованих та малопродуктивних земель, рекультивация, меліорація земель.

Отже, при відновленні йдеться не тільки про поліпшення якісного стану та підвищення продуктивності земель, а й про інші параметри, наприклад, відновлення ґрунтового покриву порушених земель.

Доцільно зазначити, що термін “відновлення” є ширшим, ніж “відтворення”. Проте у певних випадках йдеться про відтворення земель як складову їх відновлення. Так, можна вести мову про відтворення земель у разі відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, штучного створення земельних ділянок тощо.

Слід зазначити, що відновлення деградованих, малопродуктивних, техногенно забруднених земель, має бути імперативом, обов'язком власників і землекористувачів, закріпленим у земельному законодавстві. Уявляється доцільним внести зміни до чинного Земельного кодексу України щодо закріплення визначення відновлення земель і системи його заходів.

Список використаних джерел:

1. Общая теория государства и права: учебник / под ред. В.В. Лазарева. Москва: Юристъ, 2001. 520 с.
2. Земельное право: учебник для бакалавров / под ред. Н.Г. Жаворонковой, И.О. Красновой. Москва: Издательство Юрайт, 2013. 580 с.

3. Мірошніченко А.М. Земельне право України: навч. посібн. Київ: Алерта, 2012. 392 с.
4. Колмаз Ю. Опустелювання – одна з найтривожніших проблем сучасності. *Землепорядний вісник*. 2013. № 6. С. 22 – 24.